

NEDERLAND EN MOSLIMS HEBBEN LANGE GESCHIEDENIS

Integreer nieuwe perspectieven in het curriculum

Als docenten geschiedenis hopen we dat leerlingen zich aangetrokken voelen tot 'het grote verhaal van Nederland': het verhaal van de totstandkoming van onze maatschappij zoals die nu is. Maar wat als een grote groep leerlingen het gevoel heeft dat er in het curriculum geen plaats voor ze is? Dient het geschiedenisonderwijs dan nog wel zijn doel? Misschien helpt het door het grotere verhaal van Nederland in een breder perspectief te plaatsen én nieuwe perspectieven te integreren in datzelfde verhaal.

Kasım Tekin is geschiedenisdocent, onderzoeker op gebied van islamitische geschiedenis en masterstudent 'geschiedenis van de internationale betrekkingen'.

Hoewel onze bevolkingssamenstelling de afgelopen eeuw sterk is veranderd, is het geschiedenisonderwijs nog tamelijk conservatief. De roep van veel docenten om een gevarieerder curriculum botst met de door de overheid opgelegde exameneisen. Ook veel leerlingen zijn klaar met het eurocentrische wereldbeeld dat onderwezen wordt, en dat geldt niet alleen voor leerlingen met een niet-Europese achtergrond. Leerlingen willen meer van de wereld zien. Ze willen andere onderwerpen dan alleen 'Nederland'. En ook de geschiedenis van Nederland (en van Europa) horen ze graag op een andere manier verteld. Het onderwijs is toe aan een nieuw verhaal. De vraag is alleen: welk verhaal is dat? Luisteren naar de behoeftes is vaak een goed begin. Nederlanders met een donkere huidskleur pleiten bijvoorbeeld al jaren voor meer slavernijgeschiedenis en voor een modernere benadering van het onderwerp.

EUROCENTRISCH

Mijn 'autochtone' leerlingen – bij gebrek aan een beter woord – vragen me regelmatig iets te vertellen over de geschiedenis van andere werelddelen als China, Afrika en het Midden-Oosten. En leerlingen met een islamitische achtergrond vinden het geschiedenisonderwijs vaak te eurocentrisch, want zij zien dat er te weinig oog is voor 'hun' rol in de geschiedenis.

Het is de behoefte van die laatste groep waar ik het in dit artikel over wil hebben. Deze leerlingen zijn zich namelijk vaak goed bewust van de rol die hun voorouders (moslims) hebben gespeeld in de geschiedenis van de wereld dat maakt dat het negeren ervan veel frustraties bij ze opwekt. Gelukkig hebben verschillende lesmethodes al een bescheiden poging gewaagd hier verandering in te

brengen door de middeleeuwen te beginnen met 'de opkomst van de islam'. Van diepgang is echter geen sprake en ook die ene paragraaf, zo is mijn ervaring, wordt door de gemiddelde moslimleerling sterk bekritiseerd. Veel docenten die met goede wil aan het onderwerp beginnen, komen daardoor soms in ongewenste discussies terecht.

WERELDGESCHIEDENIS

Ik stel daarom voor meer wereldgeschiedenis in het huidige curriculum te integreren. Een zijstap naar 'het ontstaan van de islam' is weliswaar een stap in de goede richting, maar mijns inziens nog niet voldoende. Ons verhaal gaat nu eenmaal over Nederland. Mijn aanbevelingen hier zouden wellicht als

Portret van Willem van Oranje, 1555. Door Antonio Moro, Gemäldegalerie Alte Meister, Kassel.

inspiratiebron kunnen dienen voor collega's die in de klas meer aan wereldgeschiedenis willen doen, of die wellicht ooit invloed zullen uitoefenen op de hervorming van het landelijke curriculum. Tot die hervormingen plaatsvinden raad ik collega's aan vooral *zelf* veel onderzoek te doen naar verschillende soorten geschiedenis, en vervolgens met die kennis te experimenteren in de klas. Het is de truc om zo veel mogelijk van die nieuwe inzichten te integreren in het bestaande curriculum, met hier en daar misschien zelfs wat verdiepende uitstapjes. En dat is goed mogelijk, zelfs wanneer het islamitische geschiedenis betreft. Want hoe vreemd het ook voor sommigen zal klinken, de geschiedenis van Nederland en moslims is sterker verweven dan we vaak denken.

JOODSE BANKIER

In het jaar 1569 schreef een Duitse edelman een brief aan een oude bekende, een vriend die hij nog kende van zijn tijd in Antwerpen. Deze vriend, Don João Migas Mendes, mocht dan wel gevlucht zijn voor de Portugese Inquisitie, hij bevond zich overduidelijk in een luxere positie dan de Duitse edelman. De invloedrijke bankier kwam uit een vooraanstaand Joods geslacht. Zijn thuisland wilde hem niet meer, maar de wereld ontving hem met open armen. Hij had Antwerpen intussen verlaten om carrière te maken in Constantinopel.¹ Hij dineerde met de machtigste staatsmannen van zijn tijd, adviseerde hen over hun buitenlands beleid en kreeg op den duur zelfs een aantal eilanden toegewezen die hij als een soort graaf mocht besturen. Minder luxe was de positie van de Duitse edelman. In tegenstelling tot zijn vriend, die de geschiedenis in zou gaan onder zijn Joodse naam Josef Nasi, was

hij *niet* bereid de Lage Landen te verlaten, ondanks de oplopende spanningen. Er was een opstand uitgebroken tegen de Habsburgse koning en na het plotse overlijden van de charismatische rebellenleider Hendrik van Brederode, een jaar eerder, was het leiderschap min of meer bij hem beland. Maar nu, in 1569, na zijn eerste veldslag tegen de IJzeren Hertog te hebben verloren, schreef hij zijn vriend

'DE HULP VAN JOSEF NASI AAN WILLEM VAN ORANJE KREEG GEEN PLAATS IN HET GROTE VERHAAL VAN NEDERLAND'

om hulp, nog niet wetende wat de uitkomst van dit alles zou zijn. Josef Nasi zou hem niet in de steek laten. Maar zijn hulp zou geen plaats krijgen in het grote verhaal van Nederland. De Duitse edelman kreeg wél een plaats in de schoolboeken: de graaf van Dillenburg, Willem van Oranje-Nassau.

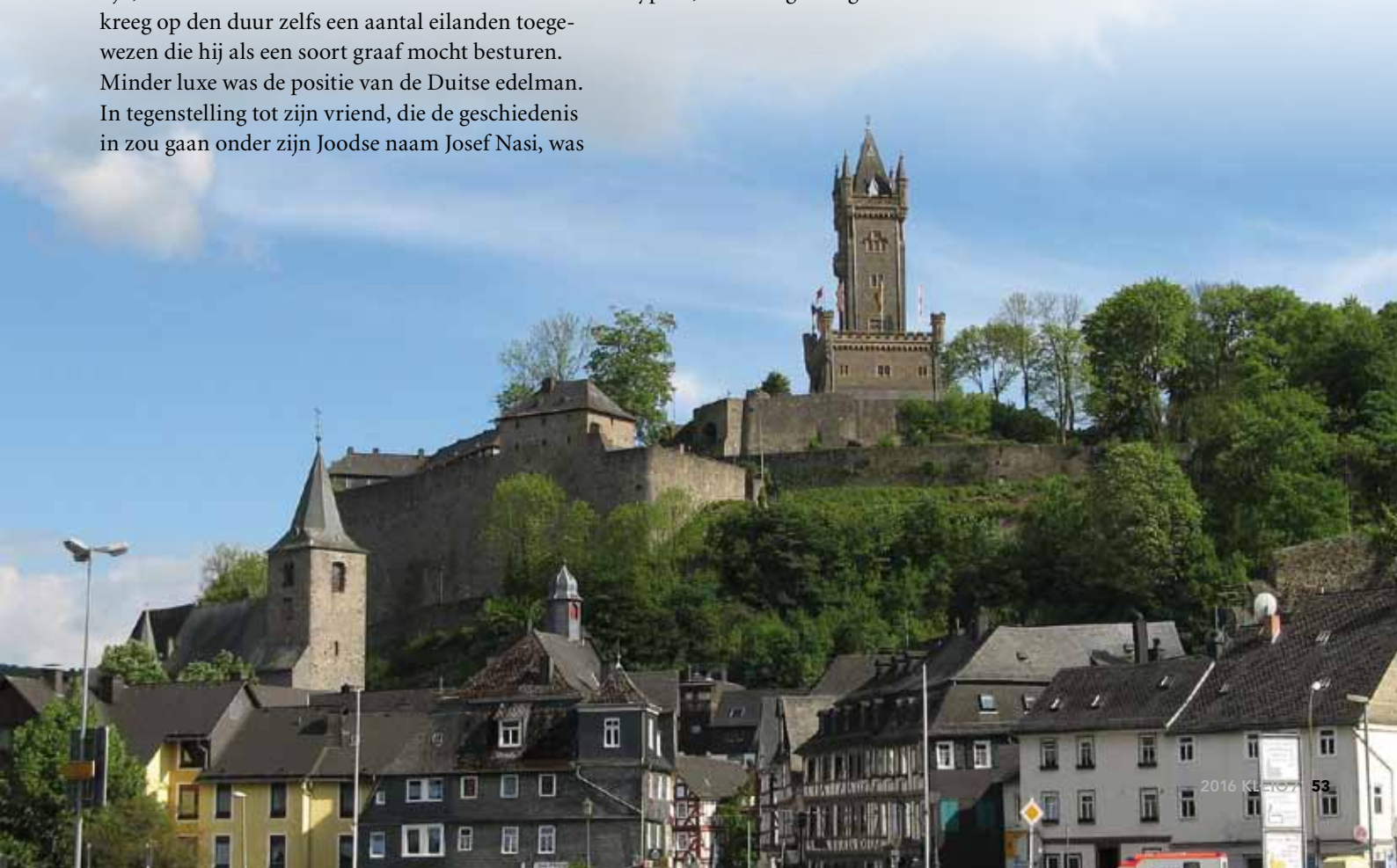
TURKSE HULP

Ten tijde van sultan Süleyman de Grote, en later onder diens zoon Selim II, werd Josef Nasi met enige regelmaat gevraagd om advies betreffende zaken in West-Europa. In de geheime brief van 1569 vroeg Willem van Oranje Nasi om bemiddeling bij de sultan.² Die bemiddeling kwam er en het voorstel om Spanje aan te vallen werd positief ontvangen. De Ottomaanse vloot, die zich op dat moment voorbereidde op de verovering van Cyprus, werd nu gereedgemaakt om de macht van ►

¹ www.jewishencyclopedia.com/articles/11333-nasi-joseph-duke-of-naxos.

² Afyoncu, E., Önal, A., en U. Demir, *Fransya Osmanlı tokadı, Yeditepe*, 2011, Istanbul, p. 192.

De Willemstoren op Slot Dillenburg. Foto: Oliver Abels.

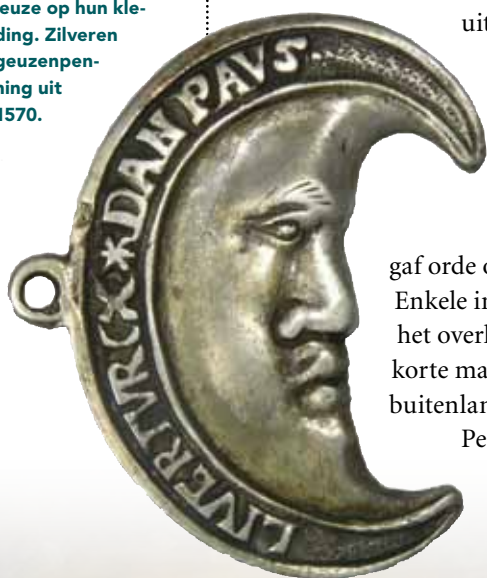

3 Idem.

4 Idem.

5 Van Gelder, M., 'Tussen Noord-Afrika en de Republiek: Nederlandse bekeerlingen tot de islam in de zeventiende eeuw' in: *Tijdschrift voor geschiedenis*. Jaargang 126, maart 2013, nr. 1, Van Gorcum, p. 19.

Rechts: Ali Pasha, de bevelhebber van de Ottomaanse vloot tijdens de Slag bij Lepanto. Achter hem zijn hoofd op een paal, op het schip waarop hij gewond raakte en later ont hoofd werd. Victoria and Albert Museum, Londen. Onder: 'Liever Turks dan Paaps', de Geuzen droegen een penning met deze leuze op hun kleding. Zilveren geuzenpenning uit 1570.

de Spanjaarden op de Middellandse Zee verder in te perken. In een brief aan de 'de Lutherse heren in de Spaanse en Vlaamse gebieden' schreven de Ottomanen dat geadresseerden konden rekenen op militaire en maritieme steun in hun strijd tegen de 'ongelovige' katholieken.³

In dezelfde periode schreef Willem een brief naar de moslims in Spanje (de 'moriscos'). In de brief werden deze Moren verzocht in het geheim contact te leggen met de protestanten. De Spaanse moslims, die de Ottomaanse kalief erkenden als 'superieur leider van alle moslims', beloofden dat wanneer de protestanten de confrontatie met de katholieken zouden aangaan, zij de protestanten zouden steunen.⁴

SLAG BIJ LEPANTO

Onder het bewind van Selim II ging de diplomatieke strijd in Europa door. De Ottomanen beloofden directe 'financiële en militaire steun' aan de Nederlanden. Door een samenloop van omstandigheden bleef de (noodzaak voor) militaire steun op

'Nederlands grondgebied' echter uit. De Habsburgers richtten zich nu namelijk met man en macht op de strijd tegen de islamitische aartsvijand van de paus, iets wat de Nederlandse opstandelingen de ruimte gaf orde op zaken te stellen.

Enkele interne gebeurtenissen, zoals het overlijden van de sultan, een korte machtsstrijd om de troon en buitenlandse worstelingen met de Perzen en de Oostenrijkse Habsburgers, zorgden voor

wat tegenslagen aan Ottomaanse zijde. Even zag het er naar uit dat het tij was gekeerd en de Spanjaarden dan eindelijk 'den Turck' in het nauw hadden gedreven. Voor de katholieke leiders, wier 'houding er één was van twijfels en gevoelens van minderwaardigheid', was het nu of nooit.⁵ Op Spaans initiatief werd de veertiende kruistocht tegen de Ottomanen (de eerste begon in 1359) in het leven geroepen. De admiraals van het Spaanse Rijk, Venetië, Genua, de Pauselijke Staat en de kruisridders van Malta brachten een enorme vloot op de been.

Samen deden ze het onmogelijke: ze versloegen de – normaal gesproken oppermachtige – Ottomaanse vloot tijdens de Slag bij Lepanto in 1571.

De slag bij Lepanto in 1571. Schilderij door Andries van Eertvelt, 1640.

GEUZENLIED

Toch was deze slag moeilijk een overwinning te noemen en de gevolgen ervan kwamen de Nederlandse opstandelingen erg goed uit. Door alle inspanningen kwam de bodem van de Spaanse schatkist in zicht. Ook kwamen in diezelfde periode de eerder genoemde moriscos in actie (1569-71). Het neerslaan van hun opstand in het voormalige Andalusië kostte Filips II veel geld en moeite.⁶ Maar daar bleef het niet bij. In diezelfde periode liet de sultan de 'bey' van Algerije in actie komen met overzeese uitvallen richting de Spaanse kust. Toen Istanboel tot slot – tot ieders stomme verbazing – het ondenkbare voor elkaar kreeg door na de verloren zeeslag een geheel nieuwe (en sterkere) vloot te water te laten, drong de realiteit tot de geallieerden door. De Habsburgse historicus Joseph von Hammer-Purgstall verwoordde de situatie zo: 'Het is alsof [niet wij, maar] de Ottomanen de winnaars waren van de Slag bij Lepanto.'⁷ In de zomer van 1574 heroverden vizier Koca Sinan Paşa en de Ottomaanse vloot onder leiding van kapitein Kılıç Ali Paşa de stad Tunis en het kasteel van Halvuka, dat sinds 1535 gold als een strategische uitvalsbasis voor de Spanjaarden op de Middellandse Zee.⁸ Dat de Nederlandse opstandelingen waardering voor deze reeks gebeurtenissen hadden, bleek onder andere uit de vele geuzenliederen die men zong. Dat gold ook voor de vreugde over het nieuws dat de moslims in Tunis streken tegen de Spanjaarden, waardoor deze zich niet met volle kracht konden richten op de Republiek:

*'Den Turck die coemt al met ghewelt,
Met dry hondert duysent man is hy te velt,
Te voet end oock te Peerden,
Hy heeft gewonnen, tzy u vertelt,
Twee steden van grooter weerden.
Lagoulette ende Thoenis sijn die Steden genaemt
Daer binnen was so menigen Italiaen, Bisschoppen,
Cardinalen, Spaensche gesellen,
Die sijn daer gebleven, wilt dit verstaen,
Die en sullen ons hier niet meer quellen.'*⁹

Maar van een officiële overwinning was nog lang geen sprake. Het duurde nog tientallen jaren voordat de Republiek bij de Vrede van Westfalen (1648) erkend werd als zelfstandige staat. Wat ons geschiedenisonderwijs niet vermeldt is dat, in tegenstelling tot andere Europese machten, de Ottomaanse moslims de Republiek al dertig (!) jaar eerder, als eerste mogendheid ter wereld, erkenden als zelfstandige staat. Een staat die recht had op godsdienstvrijheid – een islamitische waarde waar edellieden als Willem van Oranje in hun brieven en

smeekschriften maar al te graag naar verwezen.¹⁰ Moslims hebben daarmee zowel bijgedragen aan de vorming van onze cultuur, aan het ontstaan van onze traditionele grenzen en aan het uitgroeien van de Republiek tot een van de machtigste naties ter wereld.

EEN 'INCLUSIEVER' BEELD

Met dit artikel verduidelijk ik een onderbelicht perspectief met betrekking tot de ontstaansgeschiedenis van Nederland. Ook geef ik een indruk van hoe de integratie van nieuwe inzichten ervoor kan zorgen dat ook andere groepen Nederlanders, in dit geval moslims, zich kunnen identificeren met hun geschiedenis. En dit is nog maar het begin. Er is namelijk nog veel meer te vertellen over de rol van moslims in de Nederlandse geschiedenis. Een nieuwe, inclusieve vorm van geschiedenisonderwijs zal niet alleen de interesse van moslimleerlingen wekken, maar ook – zo leert de ervaring – die van hun medeleerlingen. Het zou aan beide kanten kunnen zorgen voor een 'inclusiever' beeld van wat de Nederlandse samenleving nu is: een samenleving waar ook moslimleerlingen een onlosmakelijk onderdeel van zijn geworden. Ze zullen zien dat het verhaal van Nederland ook hún verhaal is, een verhaal waar moslims een bijdrage aan hebben geleverd, en ook vandaag de dag nog een actieve bijdrage aan leveren. En laat dát nou precies een van de hoofddoelen van ons geschiedenisonderwijs zijn. ■

- ⁶ Gündüz, T. & co, *Osmanlı Tarihi el kirabi*, Grafikler Yayınları, Ankara 2013, p. 207.
- ⁷ Idem. p. 217.
- ⁸ Afyoncu, E., Önal, A., en U. Demir, *Fransaya Osmanlı tokadı*, Yeditepe, 2011, Istanbul, p. 193.
- ⁹ Kuiper, E.T., *Het Geuzenliedboek*, W.J. Thieme & Cie, Zutphen, 1924, deel 1, p. 245.
- ¹⁰ Compier, Abdul Haq, 'Let the Muslim be my Master in Outward Things. References to Islam in the Promotion of Religious Tolerance in Christian Europe' in: *Al-Islam eGazette*, januari 2010.

Selim II, de sultan van het Ottomaanse rijk van 1566 tot 1574.